

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

אשה שהסכימה עם בעלה למכור את דירתם
לפי עצת רב מקובל

תיק ממונות מס' 2283-עד

צד א': גב' ב'

צד ב': מר ה', ע"י ב"כ עו"ד בן מנחם

נושא הדיון

א' בעלה של ב' ברח לחו"ל, ואביו, הרב ג', דאג לב' שנותרה עגונה עם שני ילדים, שא' יתן הרשאה לגט עבורה, וכן שילם לה מידי חודש דמי מחיה ודמי שכירות דירה. האב עמד בכך עד שלפני כמה חדשים הפסיק לשלם עבורה את דמי השכירות ובעה"ב, מר ה', דורש לפנות אותה מהדירה.

ה' מציג חוזה שכירות בינו לבין ב' שב' שוכרת ממנו את הדירה תמורת סכום מסויים, אך שניהם מודים שהיה ידוע וברור להם שהרב ג' הוא זה שמשלם את דמי השכירות, ולא ב', ואעפ"כ כתבו את החוזה על שמה של ב' כדי להציגו בעיריה שחובות המים יחולו על השוכרת ולא על בעה"ב.

טוענת ב' שכיון שהיה ידוע לה' שחוב השכירות הוא על הרב ג' עליו לתבוע אותו ולא אותה (ה' משיב שאם תתפנה מהדירה לא יתבע ממנה את החוב). עוד היא טוענת שהבית שכיום היא נמצאת בו כשוכרת היה בבעלותה ובבעלות בעלה מאז שנישאו, כאשר היא שילמה מכספה את מחצית מחיר הדירה, והוא היה רשום ע"ש שניהם בשוה, ואותה דירה נמכרה ע"י הזוג - לפני הגירושין, אך כשהיו כבר פרודים - לה', כדי לסלק חובות של א', וביניהן גם חובות לה' עצמו ולכאלה שה' השיג מהם כספים להלוות לא', ובתחילה לא הסכימה לחתום על חוזה המכירה וחתמה רק מתוך מצוקה ולאחר שהרב ג' אמר לה "תחתמי, אני מאחוריך" (במכתב לבית הדין, מכחיש הרב ג' הבטחה זו ואומר שרק נתן לה עצה טובה שכדאי להם למכור הדירה ולא לחכות שהבנק יעקל אותה בפחות משוויה), ומחכספ של הדירה לא קבלה לידיה אף לא פרוטה, והיא תובעת לקבל את מה שמגיע לה. משיב ה' שאמנם כל הכסף שולם לחובות של א', וגם לסילוק המשכנתא שנטלה ב' לצורך קניית הדירה, אך לפי חוזה המכירה (שגרשם

שהמוכרים הם א' וב', שניהם יחד וכל אחד לחוד) יכול היה הקונה, ה', לשלם את כל המחיר לא', כפי שאכן עשה, משום שלפי לשון החוזה יכול הקונה לסיים את העסקא עם שני בני הזוג ביחד או עם כל אחד מהם לחוד, והוא אכן סיים את העסקא עם הבעל לחוד, וב' חתמה על חוזה המכירה והסכימה (הקונה מוסיף שבזמן שחתמו על החוזה לא ידע שהם פרודים וסבר שחיים בשלום. עוד הוא מוסיף שהחובות היו גם לצורך הלוואות לרווחתם המשותפת, וע"כ גם היא חייבת בהן). ויתרה מכך, הרי חוזה השכירות שעשו ביניהם אח"כ מחזק את חוזה המכירה שהוא קיים למרות שלא קבלה את כספה.

טוענת ב' שאם כך יש לה תביעה על הרב ג' שנשא באחריות כלפיה וכלפי הילדים, שידאג להחזיר לה את מחצית מדמי הדירה או שידאג שתהיה לה דירה עבור הילדים. ועל מה שחתמה על חוזה השכירות, אומרת ב' שלא היתה חותמת עליו אילו הרב ג' לא היה מתחייב לה ולא היה מייעץ לה, והיא סמכה עליו ורק עליו (במכתב לבית הדין מכחיש, כאמור, הרב ג' שהבטיח לה לפני מכירת הדירה לדאוג לה, וסייע לה מתוך רצון טוב כל עוד היה אפשרי בידו לסייע. בענין החובות שכוסו ע"י כספי מכירת הדירה, כותב הרב ג' שהחובות כללו משכנתא מהבנק שנטלו שני בני הזוג וכן עוד הלוואות "שנטלו" מאינשי דלא מעלי, ולפי מה שאמרו לו בני הזוג, מכירת הדירה היתה "בהסכמה הדדית". לבסוף כתב הרב ג' שאם ב' רוצה לתבוע אותו הוא מוכן לדון בבי"ד של המועצה"ד).

ב' מוסיפה שעד היום לא נפרעה כתובתה. היא מציגה את כתובתה בסך 200 זוז ועוד \$52.000 תוספת שהעלה הבעל על עצמו כנצ"ב, והבעל שעבד לחוב הכתובה כל נכסיו, גם דאקנה. כמו כן מציגה תעודת גירושין עם מעב"ד.

פסק דין ביניים

עד שיתקבלו ראיות הסותרות את תביעת האשה, התביעה לפינוי הדירה נדחית.

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד (-) מרדכי אייכלר (-) מרדכי אהרן הייזלר

השאלות לדיון

- א. הודה בעה"ב שחוזה השכירות עם השוכר נכתב לצורך העיריה בלבד.
- ב. בעל שלוה האם האשה חייבת.

- ג. מכר הבעל את הדירה המשותפת שלו עם אשתו, והקונה שילם את הכסף רק לבעל.
- ד. הסכימה האשה למכירה של הבעל.
- ה. שילם הקונה את הכסף לבע"ח של המוכר.
- ו. מכר הבעל בהסכמת האשה נכסי מלוג שלה, אם יכולה להחזיר את המקח.
- ז. חובת מדור לילדים הקטנים הנמצאים עם אדם.
- ח. משיא עצה רעה לחבירו.

תשובה

א. בגמ' כתובות יט א': אמר רב יהודה אמר רב האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן. דקאמר מאן, אילימא דקאמר ליה פשיטא, כל מיניה, ואלא דקאמר מלוה תבא עליו ברכה וכו'. לפי"ז בנידון דידן שגם ה' מודה שחובה השכירות נכתב למטרה מסויימת ולא כדי לחייב את ב' בשכ"ד, תבא עליו ברכה. אלא שבשם"ק כתובות שם הקשה בשם הרא"ש איך נאמן המלוה והרי משיב עלמו רשע שהשהה שטר אמנה בתוך ביתו, ותיירץ ללא קשה, דמפסיד לעלמו ולא הוי רשע כיון שבא לעשות תשובה ולהפסיד ממון לעלמו. והקשה בשערי ישר ש"ו פי"ב מה צדק שבהודאתו משיב עלמו רשע, והרי בהודאת בע"ד לכו"ע פלגינן נאמנות. וכתב, דכל היכא שהאמינה תורה מגיד האמת הוא רק היכא שלפי האמת מחוייב המעיד להגיד לפני ב"ד, אבל היכא שאינו ראוי להגיד אין מקבלים ב"ד את דבריו, ורק לענין ממון האמינה תורה את הבעלים דלענין זה ראוי לעשות נדק ולהודות האמת, אבל לעשות עלמו רשע שלא נתנה לו תורה כח נאמנות על זה, אינו ראוי להגיד ענין זה לפני ב"ד. ומש"ה כשאומר ענין שמודה בזה לחובתו לחייב את עלמו בחיוב ממון ומשיב עלמו רשע ג"כ, אז אם דרוש לו להודאתו של ממון להשוות עלמו רשע, ראוי הוא ומחוייב להגיד, מקבלים את דבריו לפי כח הדין נאמנות שנתנה לו התורה, כאומר גנבתי שכוונתו להודות דרך תשובה שגנב ממנו, אבל אם לענין הממון אינו דרוש לו להשיב עלמו רשע, אינו ראוי לומר ענין זה לפני ב"ד ואין מקבלין דבריו. ע"כ (והאמור"ר הגרבי"ל ז"ל כתב בגליון השע"י שלו דבתשובת הרשב"א ח"ב סי' רלה וח"ה סי' קנה וסי' קס מבואר דאחמע"ר נאמר רק בעדות ולא בתביעת ממון והודאת הכתב, ואין זה בכלל מדין פלגינן נאמנות. ועיי' רש"י יבמות פה ב ד"ה רבא, דאדם קרוב אלל עלמו וקרוב פסול לעדות בין לטובה בין לרעה הלכך אינו נעשה רשע בעדות עלמו. עכ"ל).

ובאמת שגם בלי חובה שכירות חייבת ב' לשלם שכ"ד לה', מדין זה נהנה וזה חסר.

ב. כתב השו"ע סי' עז סעי' י, עפ"י צעה"ת שער מד ח"ד בשם שו"ת הרי"ף סי' רסב: איש ואשתו שלוו מאחד, היא חייבת לפרוע החלי מכתובתה, ואם הצעל או יורשיו פרעו כל החוב חוזרים ונפרעים ממנה החלי, ואם הצעל קיים והיא טוענת אתה לקחת כל המעות אלא שאני נכנסתי עמך בשטר, אינה נאמנת

אלא צמיגו דפרעתיק. וצרמ"א: והרי הם צטענות הללו כשני לווין שלוו ביחד.

ובאחרונים נחלקו באיזה אופן מדבר השו"ע שגם האשה חייבת, בצמ"ע ס"ק כה כתב צסס הלבוש דוקא במקום שנושאת ונותנת צממון צפני עלמה, אבל צלא"ה נהי דהמלוה מצי גצי מינה, אבל אין הצעל ויורשיו נפרעין ממנה, והיא נאמנת לומר שכל הממון לקח הצעל תחת ידו. ובציאור הגר"א ס"ק לג כתב דכל שאינה נו"נ הרי היא כאחר, כמו שאמרו צצ"ב נא צ קצל מן האשה וכו'. ובנתה"מ ס"ק יא כתב דאין גוצין מכתוצתה אלא כשחתמה האשה עלמה צשטר ונעשה עליה גם כן חוב, אבל אשה שהקיפה סחורה אפילו היתה נושאת ונותנת, כיון שידוע לכל שיש לה צעל וכל מה שנו"נ הוא הכל של צעל, וכל הריוח וההפסד חל על צעלה, והיא לית לה משלה כלום, הוי כהודיע שהוא שליח שהדין הוא רק עם המשלח, כמצואר צסי" קפצ סעי' צ, וכמו צסנטר ובאפוטרופוס של צעה"צ שהדין הוא רק עם צעה"צ, אם לא שחתמה עלמה צשטר דאז הוי כפירש המלוה שדעתו עליה, ומכל שכן אם פירש צהדיא שאין סמיכות דעתו רק עליה שאז חייבת גם היא לשלם כשאין לו לצעל. וכ"כ צצית יעקב סי' קצ סעי' צ דאטו שאר נו"נ יתחייבו לשלם משלהם?

אמנם הצ"ש סי' קצ ס"ק ח כתב צסס המהרי"ל דאם היא נו"נ ובאו המעות לידה חייבת לשלם מדין ערב. והצית מאיר שם השיג על הצ"ש והעלה דלדינא אין לחלק בין נו"נ לאינה נו"נ, וחלילה להעלות על הדעת שתתחייב לשלם מדידה זולת שנתערצה צפירוש. וכתב צנחל ילחק סוף סי' עז שכן הוא צרור ופשוט לדינא. ועיי' ערוך השלחן סי' עז סעי' יג דאף כשחתמה אם הצ"ד מציניס שצטחון המלוה היה על הצעל, אין ציכולתם לתצוע אותה. אמנם צשו"ת בית שלמה חו"מ סי' לו צהג"ה, ובאצני חושן סוף סי' עז, כתבו עפ"י הצ"מ והמהרשד"ס (שהציא קלוה"ח ס"ק ח דאם שכרו בית חייבת לשלם כיון שנהנתה) דהאשה משתעבדת אע"פ שלא חתמה, וכ"כ צשו"ת צרית יעקב חו"מ סי' לד, ובית ילחק יו"ד ח"צ סי' פא ס"ק כג. והצית שלמה שם מסיק דל"ע למעשה.

ואם לוותה האשה לצדה, פסק הרמ"א צשו"ע סי' לו סעי' ו דאין צעלה חייב לשלם צשצילה אע"פ שנו"נ ודלא כ"י"ח צזה. והיא מחלוקת הרא"ש והר"ן. אך הש"ך שם ס"ק ט פסק שהצעל חייב לשלם, דלא מסתבר כלל שהיא תקח מאחרים ממון והצעל ידע מזה ויאכלו ביחד שניהם הממון ולא ישלמו כלום, דמסתמא הסכים למעשה ונהנה מן הממון וחייב לשלם כיון דהיא נו"נ. וכ"כ צנתה"מ ס"ק יא דכן עמא דבר. ועיי' דרכי משה סי' לו סעי' כא צסס מרדכי צ"ק סי' פז כיון שהנשים רגילות לישא וליתן צזה"ז הרי הן כאילו הצעלים מינו אותן שלוחים.

ובאצני מילואים סי' ע ס"ק ח שהציא מהרשצ"א נדרים מזו דאם לא הלווה את האשה צפירוש והיא לא נשתעבדה לו צפירוש אינו יכול לחזור עליה אלא על הצעל כאילו לוותה צתנאי שיהא הצעל חייב לו ושללא יגצה ממנה. ועיי' אולאה"פ לסי' ע סעי' ח ס"ק מג (ועיי' אגרות הגרי"ד עמ' רפצ שחקר צחיוצ הלווה להחזיר ההלוואה האם מעשה ההלוואה מחייבו או מה שנהנה מההלוואה ומדין ממוגי גצך, ועיי' חי' רצינו

חיים הלוי הלי נערה בתולה פ"ב הי"ג, ופס"ד ירושלים כרך ו עמ' רע"א).

ג. צמסנה גיטין נה ב: לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל. מן האשה וחזר ולקח מן האיש מקחו קיים. ופרש"י: קרקע המיוחדת לכתובת אשתו וכו' וכ"ש שאר נכסים [חזן מני"מ], דאי לא עבדה ליה אמר לה עיניך נתת בגירושין וצמייתה. הכי מוקמינן לה בצ"ב נ א. ע"כ. וכ"פ הרמב"ם טו"נ פיי"ד ה"א. וכתב בשו"ע סי' ל סעי' יז: הצעל שמכר נכסיו ואח"כ כתבה אשתו ללוקח דין ודברים אין לי עמך והסכימה למעשיו אע"פ שקנו ממנה הרי זו טורפת שלא כתבה לו אלא כדי שלא תהיה בינה לבין צעלה קטטה ויש לה לומר נחת רוח עשיתי לצעלי, ואפילו כתבה לו שלא תוכל לומר נ"ר עשיתי לצעלי אינו כלום. וכ"כ בס"י ק סעי' ג: אם נמלא קרקע בן חורין גובה ממנו, ואם לאו טורפת מקרקע שמכר או שנתן הצעל וכו' ואפילו נתרנית למה שמכר או נתן אינו מועיל.

ופסק הסמ"ע סי' קמ ס"ק ו צ"ס תשובת מיימוני נשים סי' ה דחזקת ג' שנים אינה רק כנגד הטוען על גוף הקרקע, אבל מי שאין לו בקרקע רק שיעבוד חוב או כתובה, לא מהני בזה חזקה, ור"ל שיכול לגבות החוב או הכתובה מהלוקח אף שיש להלוקח בו חזקה, דיכול לומר לא חששתי למחות כיון דאין הקרקע שלי ושאל אמלא לגבות מצני חורין. והוצא צנתה"מ שם ס"ק ד. ועיי' פת"ש שם ס"ק ד שכ"פ בשו"י ח"ג סי' קנט בצעל פליטה אף שלא יכול לומר סמכתי שמא אמלא ב"ח.

ואף בנידון דידן שהצעל הוא "צעל פליטה" זכותה של האשה לגבות כתובתה - עיקר ותוספת - מהדירה שהיא תפוסה בה, ועד הגזייה בפועל - לאחר שתשבע שלא נפרעה כתובתה, ובית הדין ישום את מחלית הדירה לפרעון הכתובה - זכאית להמשיך ולתפוס בה.

ובנידון דידן שהצעל אינו לפנינו, והאשה טוענת שכל החובות של הצעל היו לענינים שלו, אי אפשר לחייב אותה לשלם מכתובתה ומהנ"מ שלה, שהרי לפי הכרעת הנתה"מ והצ"מ והגחל ילחק אינה חייבת אלא אם חתמה על השטר הלוואה בפירוש.

ד. בגמ' צ"מ לד ב: שאל מן השותפין ושילם לאחד מהן מאי וכו', שאל מן האשה ושילם לצעלה מאי, תיקו. ופרש"י שאל מן האשה פרה של נכסי מלוג שהקרן שלה והפירות לצעל, ושילם הפרה לצעל, מאי, מי אמרינן כיון דקרן לאו דצעל הוא לאו תשלומין מעליא נינהו ולא קני כפילא, או דלמא כיון דאפטרופוס הוא על הנכסים ואוכל הפירות צעלים הוי עלייהו ותשלומין הן. ועיי' תוס' שם שפירשו צע"א.

נמלא שאלם לצעל עצור הנכסי מלוג היא צעיא דלא איפשטא בגמ' אם הוי תשלומין. וה"ה בנידון דידן.

ה. בגמ' קדושין ו ב אמר אב"י המקדש במלוה אינה מקודשת. ולהלן מז א אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת מלוה להולאה ניתנה וכו'. וכן פסק הרמב"ם אישות פ"ה הי"ג ושו"ע אבהע"ז סי' כח סעי' ז. אמנם לגבי מכר במלוה פסק הרמב"ם מכירה פ"ז ה"ד מי שיש לו חוב אלל חצירו וא"ל מכור לי חצית של

יין בחוב שיש לי אלכך ורלה המוכר, הי"ז כמי שנתן הדמים עתה, וכל החוזר בו מקבל מי שפרע, לפיכך אם מכר לו קרקע בחובו אין אחד מהם יכול לחזור בו ואע"פ שאין מעות המלווה מלוויות בשעת המכר. ובהשגות הראצ"ד שם ח"א לא ידעתי זה למה שהרי הושוו הגאונים כלם מלווה להולאה ניתנה במכר במאי קנה וכו'. וכתב באצן האזל בדעת הרמב"ם שצכסף קנין הוא דמי השוויות של החפץ והקרקע הוא ותחילת פרעון הוא, ולפיכך גם חוב יכול להחשב כדמי שוויות ותחילת פרעון, אבל בקדושין לריך שיהיה כסף של מעשה קנין, וחוב אינו יכול להיות כזה, עיי"ש. והגרש"ש בשערי ישר ש"י פי"ב זיאר דבמכר מספיק הקנאה מלד המקנה, אע"פ שמלד הקונה אין מעשה לקנות, ולכן בחוב די בזה שהלוה חשיב כאילו קיבל את הכסף של סילוק החוב, אע"פ שהמלווה אינו נחשב שנתן כסף במחילה שלו, אבל בקדושין לריך מעשה מלד הקונה ואין את זה בחוב. ועיי' אגרות הגרי"ד עמ' רלח.

1. פסק הרמב"ם אישות פכ"ב הט"ו ואילך וש"ע אבהע"ז סי' א סעי' יג ואילך: הצעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין גל"ב בין נ"מ לא עשה כלום וכו', מכרו שניהם בנ"מ בין שלקח מן האיש תחלה וחזר ולקח מן האשה בין שלקח מן האשה וחזר ולקח מן האיש מכרן קיים. וכן כתב בהלכות מכירה פ"ל ה"ד: מכר או נתן נ"מ בין מקרקעין ובין מטלטלין יד האשה על העליונה, רלחה לצטל מצטלת, ואם קיימה מעשיו קנו הלוקחים. ומקורו, לפי בהגר"א אבהע"ז שם ס"ק מצ הוא מדברי אמימר בצ"ב נ א איש ואשה שמכרו בנ"מ לא עשו ולא כלום, ולתירוץ ראשון בגמ' כי איתמר דאמימר היכא דזבין איהו ומית, אתיא איהי ומפקא, אי"נ זכנה איהי ומתה אתא איהו ומפיק וכו', אבל היכא דזבינהו תרווייהו לעלמא אי"נ זכנה איהי לדידיה זבינה זביני. ולאצ"א בגמ' אמימר דאמר כר' אלעזר וכו', ופיי' רש"ס כשמכרו שניהם ביחד לאדם אחד קאמר אמימר דלא עשו ולא כלום, ואפילו לקח תחילה מן האיש וחזר ולקח מן האשה, וכ"ש היכא דמכרה איהי לצעלה דלא הויא מכר. ופסק הרמב"ם כתירוץ ראשון בגמ'.

ואם טוען הצעל שמכר ברשותה ונשבע פסק הרמ"א בשו"ע שם עפ"י שו"ת הרשב"א שנאמן. ונחלקו הח"מ והצ"ש בסתמא כשלא טען האם אמרינן דברשותה עבד או לא, ולדעת הצ"ש בדעת הרשב"א וכן להלכה מסתמא אמרינן דברשותה עבד וגם שייך בזה תקנת השוק.

ובנידון דידן שלפי טענת הקונה עלמו ועורך דינו, העיסקא נסתיימה בין הקונה לבין הצעל לחוד, וזאת בהסתמך על לשון החוזה שהמוכרים הם אי' וכו', שניהם יחד וכל אחד לחוד, שפירושו שיכול הקונה לסיים את העיסקא עם הצעל לחוד, אף שהאשה חתמה בחוזה המכירה, אבל למעשה לא קבלה מהכסף כלום, אי"כ זכותה לחזור בה מהמכירה של חלי הדירה של הנ"מ, כי לא היה לצעל צעלות על החלי הזה. וגם אם הביעה הסכמה למכירה הרי היה זה מתוך מלוקה, שאין החתימה מעידה על הסכמה אמיתית (עיי' צ"ש סי' קסט ס"ק נג בשם שו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף רמ לענין התחייבות מתוך לחץ בחליה שאפילו התחייבה בשטר אינו כלום, וכ"כ בנתה"מ סי' פא ס"ק ב. ועיי' נתה"מ סי' רסד ס"ק ב וקלוה"ח סי' קכט ס"ק ח ליישצ דברי הרשב"א עם דברי שו"ת הרא"ש כלל סד סי' ג, הביאו הרמ"א בשו"ע סי' קכט סעי'

(כז), כמו אשה שאומרת נחת רוח עשיתי לצעלי, ועוד עיי' צ"ש סי' כח ס"ק מד על הסכמה מתוך בוסה. ועוד, גם אם היא היתה צעלמה שותפה במכירה, כבר כתב הרמ"א בשו"ע יו"ד סי' קעד סעי' א': וכן אם מכר לו קרקע מעכשיו והמתין לו המעות, הלוקח מותר לאכול הפירות והמוכר אסור וכו'. וכתב הש"ך ס"ק ג שאע"פ שבטור כתב באופן שאל קני מעכשיו וזווי להוי הלואה גבך, לדעת הפוסקים שהציא הצי"י (כ"י בשם הרשב"א) ה"ה אם לא אמר בפירוש מעכשיו אלא שהחזיק או קנה כראוי וזווי הוי מלוה ע"פ על הלוקח. ועיי' חידושי רעק"א על הש"ך שם דוקא כשיודעים שאינו עייל ונפיק אזורי. אמנם בשו"ע הרב ה"ה רצית סי' נה כתב: הלוקח בית או מטלטלין ונתן מקלת דמים אסור לו לדור בצדית או להשתמש צמטלטלין עד שיפרע שאר המעות אפילו הקנה לו המוכר צקנין סודר או באחד משאר דרכי ההקנאה מעכשיו, כי שאל לא יפרע לו שאר המעות בזמן שקבע לו ונמלא המקח בטל למפרע אם לא זקפן עליו צמלוה. ע"כ.

וברמ"א בשו"ע אבהע"ז סי' קכ סעי' ב כתב: אבל גזל גט, כגון שכתב לו הסופר גט וגזלו ממנו ולא פרע לו וגירש בו לא הוי מגורשת. וכתב הח"מ ס"ק ה: אבל אם נתן לו הגט צראון כדי לפרוע לו לאחר זמן, אף שלא פרע לו לא הוי גט גזל צידו, דהא נתן לו הגט צראון רק שחייב לו דמים וכו', ומיהו אם נתן לו הגט ע"מ לשלם לו מיד ואינו משלם לו ודאי הוי גט גזל צידו. ע"כ. והוצא בצ"ש ס"ק ג. ובנתה"מ סי' קל ס"ק ז כתב שאם המוכר תוצע את המעות והלוקח טוען שאין לו, יכול המוכר לצטל המקח, וכן מוכח בשו"ע אבהע"ז סי' קכ בה"מ ס"ק ה ובצ"ש ס"ק ג דאם לא פרע לו הוי גט גזל צידו, אלמא דכשלא נתן המעות לא אמרינן דהוי המעות כחוב עליו רק שהמקח צטל לגמרי כשאינו נתן מעות, והמקח כגזל צידו, וכ"כ מחנ"א ה"ה קנין מעות סי' ד. ועיי' אצן האזל מכירה פ"ה ה"ד שהציא ראייה לדבר משו"ת הרי"ף סי' מד. ועיי' קובץ בית דוד ח"ד עמ' פ מהגר"פ פראנק ז"ל.

אמנם הפר"ח והגט פשוט אבהע"ז שם כתבו דהלוקח ע"מ לשלם ואינו משלם אינו גזל אלא דמים הוא חייב לו. וי"ל שנחלקו ביסוד חיוב הדמים צמקח, וכמו שחקר צחי' ר' שמואל למו"ר ז"ל קדושין (עמ' לו), האם מעשה הקנין הוא שמחייב את הקונה לשלם, או שקצלת החפץ מחייבת את הקונה לשלם את התמורה, שאם מעשה הקנין הוא המחייב ולא לקיחת החפץ, י"ל שהחפץ עלמו אינו יכול להחשב גזל כיון שנטלו צרשות, רק שאינו מקיים חיובי הקנין, אבל אם נטילת החפץ עלמנו מחייבת אותו צתמורה, אם לא נתן נחשב אללו החפץ צגזילה.

ומה שהציא הקונה ראייה ממה שחתמה לו על חוזה השכירות, משמע שהסכימה עם המכירה, כבר התבאר לעיל שכיון ששטר אמנה הוא אינו כלום.

ז. פסק הרמב"ם אישות פ"ג ה"ו ושו"ע אבהע"ז סי' עג סעי' ו: ולא האשה צלצד אלא צניו וצנותיו הקטנים צני שם או פחות חייב ליתן להם כסות המספקת להם וכלי תשמיש ומדור לשכון צו וכו' (על גדר חוצת האצ צכסות ומדור לילדיו הקטנים, ראה "הלכה ורפואה" כרך צ עמ' שלו ואילך).

ח. בשו"ע סי' שו סעי' ו: המראה דינר לשולחני וא"ל יפה הוא ונמלא רע וכו' ואם אינו צקי חייב לשלם

אע"פ שהוא צחינס והוא שיאמר לשולחני עליך חני סומך, או שהיו הדברים מראים שהוא סומך על ראייתו ולא יראה לאחרים. וזרמ"א: וי"א דאפילו מתמא נמי חייב (טור בשם רבינו יצחק והרא"ש), ומ"מ הסביר הרמב"ם נראה עיקר. וכתב הש"ך ס"ק יב דמהרש"ל פסק כהרא"ש וסייעתו, ולענ"ד נראה עיקר כהרי"ף וסייעתו וכמו שכתב הרמ"א.

וכתבו בתוס' ז"ק ק א ד"ה טיהר, דחלוק דין מראה דינר לשולחני מדין חכם שטעה, דכיון שהראה לשולחני שוב לא היה לו להראותו לאחר, אבל גבי פרה כשאסרה לו חכם זה לא היה לו למהר וכו' והיה לו לישראל עדיין לחכם אחר (ועי' חזו"א ז"ק סי' א אות ו דזמראה דינר לשולחני קנסינן טפי דסמך עליו וגם א"א לזרר אם שגג או הזיד. ועי' רשימות שיעורים ז"ק שם שהתוס' לשיטתם בענין הוראת חכם, בנדה כ ז ד"ה אגמריה, עיי"ש). מבואר מהתוס' שזשולחני כיון שלא היה לו להראותו לאחר לכן חייב. וכן מבואר מחי' הריב"ז א החדשים פ ז שהביא קלוה"ח סי' שח ס"ק ז. ועי' ש"ך סי' קכט ס"ק ז דבתשובת מהרי"ו שהביא הרמ"א שם סעי' ז מוכח שאם יש הוכחה שסמך עליו וחזירו יודע שסומך עליו חייב אפילו לא אמר חזי דעלך קסמיכנא, דהוי כאומר לו חזי דעלך קסמיכנא, ועי' נתה"מ שם ס"ק ז דחייב מדין גרמי ולא מדין ערבות. ובסוף סי' שו כתב הנתה"מ דה"ה בזמראה דינר לשולחני, דאינו לריך לומר חזי רק כשהיה הדיוט, אבל כשהיה אומן אף דלא א"ל חזי ידוע הוא דמסתמא בודאי סומך עליו כיון שהוא אומן, ועל מי יסומך אם לא עליו. ע"כ (ועי' "מחקרים בכלכלה" כרך ו עמ' 98 ה"ש 91 מריב"ע ויקרא ה כג שחייב מן התורה על ענה לא נכונה).

והנה בעדים שהעידו שקר וחייבו ממון על פיהם נחלקו הראשונים אם חייבים מדינא דגרמי או לא, כדינא דגרמי להרמב"ן (מהד' יעקובזון אות נ) כתב שאם א"א להוציא מידו כגון נכרי ואלם, או הודו הם והוא לא הודה, חייבין לשלם שהרי גרמו לאבד ממונו של זה, וכ"כ נ"י ז"ק נו א בשם הרא"ה דעדי שקר שהודו בשקרא חייבים אף כדיני אדם דהא גרמי הוא, וקיי"ל כמאן דדאין דינא דגרמי. וכ"כ רי"ו משרים נ"ז ח"ו, וש"ת הרא"ש כלל נח סי' ו, וטור סי' מו בשמו, ומרדכי ז"ק סי' פ בשם ראב"ה, ויש"ש ז"ק פ"ח סי' ה. ועי' ש"ך סי' לח ס"ק א שהאריך להוכיח כדעות אלו. אבל ברמב"ם עדות פי"ח ה"ח כתב שהעדים פטורים מלשלם, וכתב הרמב"ן מכות ו ז בדעתו שפטורים אפילו אם שילס על ידם, וכ"כ הרמב"ן שם וטור סי' לח בשם הרא"ה, אך עי' ש"ך סי' לח ס"ק א שפי' דעת הרמב"ם והרא"ה דוקא כשלא שילס על ידם, ועי' קלוה"ח שם ס"ק א שהקשה מהרמב"ן במכות הנ"ל. ובמחנ"א נו"מ סי' ו כתב בדעת תוס' ז"ק ק א דעדים המעידים שקר חייבין מדין מזיק ממש ואפילו באונס, אך בקלוה"ח סי' כה ס"ק ז כתב שעדים אינם חשבים מזיק ממש, אלא דע"י דיבורם נפסד, והשיב גרמי.

ובנידון דידן שהתובעת טוענת שלפני שחתמה על חוזה המכירה לקונה שאלה את הרב ג' ורק על סמך הצטחתו "אני אעמוד מאחרייך" הסכימה לחתום, גם אם נקבל את הכחשת הרב ג' שלא הצטיח לה במילים אלו רק "יען" לה שכדאי למכור את הדירה לקונה, הרי עלתו של הרב ג' חשובה יותר משולחני,

שהרי הוא מקובל גדול שרצים שואלים את פיו ומקיימים מה שמורה להם, גם אם לא אמרה חזי דעלך קסמיכנא, צרור הדבר שהסתמכה עליו ולא נזקקה לשאול אחרים, וצכה"ג חייב משום גרמי על הנזקים שנגרמו לה בעקבות הסכמתה למכירה.

אברהם דוב לויץ.

ב

הדינים העולים

אחר שהראב"ד שליט"א הביא המקורות להלכה, יש לסכם הדינים העולים. ויש בזה ג' חילוקי דינים:

א. אם האשה לא חתמה על ההלואות.

ב. אם ההלואות היו לצרכי הבית.

ג. אם האשה חתמה על ההלואות.

המקורות להלכה

א. אם האשה לא חתמה על ההלוואות, בזה כתב הנתה"מ ס"ק יא: נראה דדוקא כשחתמה האשה עלמה בשטר נעשה עליה ג"כ חוב, אבל אשה שהקיפה סחורה אפילו היא נושאת ונותנת, מ"מ נראה כיון שידוע לכל שיש לה בעל וכל מה שנו"כ הוא הכל של בעל וכל הריוח וההפסד חל על בעלה והיא לית לה משלה כלום, הוי כהודיע שהיא שליח שהדין הוא רק עם המשלח, כמצואר צסי' קפז סעי' ז, וכמו צמנטר ובאפוטרופוס של צעה"צ שהדין הוא רק עם צעה"צ, אם לא שחתמה עלמה בשטר דאז הוי כפירש המלוה שדעתו עליה, ומכ"ש אם פירש בהדיא שאין סמיכת דעתו רק עליה שאז חייבת גם היא לשלם כשאין לו לבעל. עכ"ל. מצואר דאם לא חתמה יכולה לומר שלא היתה אלא שליח.

ב. אם ההלוואות היו לצרכי הבית, עיי' קלוה"ח ס"ק ח: איש ואשתו שלוו מאחד, וה"ה אם לוותה אשה לאורך פרנסת הבית, הרשד"ס חו"מ סי' כד, הוצא צכנה"ג. עוד שם הרשד"ס אבהע"ז סי' קפג אלמלא דמיסתפינא דנראה דבר חדש וזר קלת, הייתי אומר דשכירות הבית ששכרו הבעל ואשתו יש לו דין איש ואשה שלוו. עכ"ל. וכ"כ בהגהות חת"ס דאם היה לצרכי הבית יש לזה דין שנים שלוו. ואמנם יש חולקים כמו שהציא הראב"ד שליט"א.

ולדינא צניד"ד אחרי שכבר מכרו הבית והיא טוענת שמכיון שחלי הדירה שלה ולא קצלה כסף על זה הרי

חליו שלה ואינו מכור, והלוקח טוען שהוא קנה כיון ששילם, ולפי המצואר שזה ספיקא דדינא אס הפסידה כתובתה או לא, מעתה יש לדון מי הוא המוחזק, האם האשה או הלוקח את הדירה.

והנה צ"ל קלא האריך בזה הנתה"מ, וסיכוס ההלכה כתב צמפוט הכהנים ס"ק ח וז"ל: דוקא צטר שכתב לקנין כגון שדי מכורה לך אז נאמן המוכר שכתב המחצר מפני שיכול לומר שלא קבל עדיין המעות ולא מסר לו השטר רק לשם קנין, אבל אם נעשה קנין בדבר אחר כגון צקנין סודר והשטר לא נכתב רק לראיה, לעולם הלוקח נאמן אף שלא כתב צטר שקבל מעות וגם צטר קנין כתב המהרי"ט דאין נאמן המוכר רק במקום שיכול לצטל גוף המכירה כגון שהוא במקום שאין קונין צטר לחוד, וכיון שהמוכר טוען שעדיין לא נתן המעות ולפי דברי המוכר צטל המקח, הוא כטוען על גוף המכירה, ואוקי ארעא בחזקת מרא קמא, אבל במקום שקונין צטר לחוד כגון צקף צמלוה או צמוכר מפני רעתה דהמקח צודאי קיים ואין טענת המוכר רק על הדמים, הוי כמלוה ע"פ והלוקח נאמן. עכ"ל.

ולפ"ז צניד"ד היות שהדרך שכותבין צחוזה שאס לא ישלמו הכסף צזמן יצטטל המקח, א"כ כשיש ספק על המכירה אזלינן צתר חזקת מרא קמא, כדצרי הנתה"מ. וא"כ חלי הצית השיך לה צחזקת האשה.

ג. אם האשה חתמה על ההלוואות מבואר בפוסקים דיש לה דין ערב קבלן, ולכן אם הבעל שילם אין מוציאין ממנה משום דאין לזה דין שנים שלוו, אך אם הבעל לא שילם חייבת היא לשלם מכתובתה, דז"ל הסמ"ע ס"ק כה: חוזרים ונפרעים ממנה החצי, ע"י בעיר שושן שכתב דצ"ל דהיינו דוקא במקום שנושאים ונותנים הנשים בממון בפני עצמן, אבל היכא שאין הנשים נושאים ונותנים בפני עצמן, נהי דהמלוה סמך דעתו עליה מצי לגבות ממנה החצי, מ"מ מילתא דמסתברא הוא שאין הבעל ויורשיו נפרעין ממנה, אלא נאמנת לומר שכל הממון לקח הבעל לידו והיא נכנס בערב קבלן עם בעלה כדי שיוכל להחיות. עכ"ל., והובאו דבריו בש"ך. מבואר דאף שאין לה דין שנים שלוו, מ"מ אם סמך עליה, היינו שחתמה על ההלוואות, כמו שכתב הנתה"מ הנז', דאז היא ערב קבלן וחייבת לשלם אם הבעל לא שילם.

וכ"כ בשו"ת שבו"י ח"א סי' קנה, וז"ל: על דבר סילוק האלמנה שבא לפניך וטוענין היתומים שהיא תפרע מכתובתה המחצית מהחובות שהיא נתחייבה עם בעלה בשטרות שבאתה על החתום עם בעלה, וכמבואר הדין בחו"מ סי' עז דאיש ואשתו שלוו היא חייבת לפרוע החציה מכתובתה ואפילו אם כבר פרעו הבעל או יורשיו כל החוב חוזרין ונפרעין ממנה החציה, והיא טוענת שכל המעות לקח הבעל רק שהיא נכנסת עמו בשעבוד כי כל משאה ומתנה היה רק לטובת הבעל וכיון שיש כאן כדי לפרוע כל חובות גם כתובתה תיטול היא כל כתובתה בשלימות. ועיי"ש שהאריך וכתב בתו"ד: אומר אני שכל דברי הטור ובעה"ת לא קאמרי לגבות כלל החציה מכתובתה אלא במקום שנושאים ונותנים הנשים בפני עצמן ואינם מטילים כלל לתוך כיס אחר וכו', אבל היכא שאין הנשים נושאים ונותנים בפני עצמן כה"ג אפילו החציה אינם

גובים מכתובתה רק יפרע הכל מתוך העזבון ואח"כ תפרע כתובתה כי היא לא נכנסה בתוך השעבוד רק בתורת ערבות כדי לא שיהיה לה דין מוקדם ולפרוע תחלה החוב, והוא מילתא דמסתבר. וע"ש עור ראיה לזה. ומסקנתו: בנדון שלפנינו שאם נתחייבה היא עם בעלה שאמרינן שהיא לא נשתעבדה רק לערבות ואין נפרעין מן הערב תחילה רק שישלם הכל מנכסי בעלה ואח"כ תגבה היא כתובתה בשלימות אם לא שידוע שהיא נוי"ג בפני עצמה וקבלה מהמעות, אז מדמה הבעה"ת והטור לשנים שלוו דצריך כל אחד לשלם החצי משלו, והוא ברור. עכ"ל.

ומבואר דאם חתמה יש לה דין ערבות, והחובות קודמים לכתובתה. דהשבויי מיירי היכי שיש די כסף גם בשביל החובות וגם בשביל הכתובה, אך אם אין די לשלם את שניהם הלא כיון שהאשה היא ערב א"כ החובות קודמים ומפסידה כתובתה.

והנה לכאורה יש מקום להוכיח ממה שכתב בנתה"מ סי' קמ ס"ק ד: כיצד היא החזקה, עי' סמ"ע ס"ק ו דנגד שיעבוד חוב או כתובה לא מהבני חזקה, ולפי"ז בשטרי קנין סודר דידן שנכתב בו קנין סודר באשה והדר בעלה צריך ליזחר בשטרו לעולם בכדי שלא תוכל האשה לגבות כתובתה ממנה, דנגד כתובה לא מהני חזקה. עכ"ל. ויש שרוצים להוכיח מזה דאם כתוב בשטר הבעל והדר האשה אז יכולה לגבות כתובתה והיא קודמת להבע"ח, דרק אם כתוב האשה והדר בעלה, אז הבע"ח קודם, אך אם הבעל והדר האשה, יכולה גם לגבות הכתובה לפני החוב. וכן בניד"ד אם חתמה על החוב יכולה לומר נ"ר עשיתי לבעלי, כי חתום הבעל והדר האשה.

אמנם יעויין בשבויי שם שכתב דרק אם באנו לדון האשה בתורת שני לוויין אז צריך שתהיה האשה והדר בעלה, אך אם חתמה על ההלוואה, הרי היא ערב קבלן בכל האופנים, עיי"ש. ואם כי בערוך השלחן כתב דאף אם חתמה על ההלוואה והבי"ד יודעים שהבעל לקח את כל הכסף הרי היא פטורה, מיהו הוא יחיד בפסק זה, דכל הפוסקים ס"ל דהאשה שחתמה הרי היא ערב קבלן.

מרדכי אייכלר.

א. לענ"ד פשוט שבניד"ד אין כאן מקום לדון בסוגיית נ"ר עשיתי לבעלי, שזה רק במקום שטוענת כיוס צבי"ד שחתמה שלא בהסכמה עלמית ובגמירות דעת רק משום נ"ר לבעל, אבל כאן מודה שחתמה בהסכמה לבקשת אבי בעלה, ומכיון שבאותו זמן סבר הקונה שיש ציניסה שלום בית לא היה צריך להקפיד לחלק את הכסף בינו לצינה, אבל כשנודע לקונה לאחר כשצוה מהמכירה שנתפרדה החצילה ל"ע, א"כ

מחובתו היה לשלם כל תשלום חלי לאשה, ומדלא עשה כן אי"כ אי קבלת כסף מצטל מצחינתה את המכירה, ונכנסו לדין האם יש מקח למחלה.

ואפשר דאין כאן קנין כלל, דצוה שהקונה שילם הכסף לצעלי החובות של הצעל הוא פורע חובו של חצירו שלא צידיעתו ומצריח ארי דהיה יכול להתפייס, ולריך לצרר אם היה צלחות הצעל או צ"כ שהוא אציו. ולריך לצרר אם יש כאן שעבודא דר"נ. וצפרט שכפי שהצנתי לא היה לצע"ח שעבוד צטר על הדירה.

ב. צאו"ע סי' עז סעי' א הוצאה מחלוקת הפוסקים צננים שלוו והם שותפים אם נעשים ערצים זה לזה או קבלנים, דדעת מהרי"ק אליבא דהגהות דו"פ ומציי"ט שהוצא צש"ך ס"ק ג ומהרי"ט ומהרי"ק"ש שהוצא צרע"א ס"א שהם קבלנים זה לזה, אצל צמהרשד"ס חו"מ סי' כד הוצא צכנה"ג הגה"ט אות כו משמע להדיא דהוי רק כערצים זה לזה.

לפי"ז אם נאמר שהאשה שותפה בהלוואות שלוה הצעל, צאנו למחלוקת הפוסקים אם דינה כקצלן או כערב.

ג. יעויין צשער משפט סי' עז ס"ק ו שכתב גם לפי הצ"ש דחייבת לשלם מדין ערב זה רק לדעת הרמב"ן והשו"ע צסעי' צ שאם לווה אחד מהשותפין והשני מודה שלוה ללורך השותפות דחייב השותף השני ואע"פ שלא שלחו ללוות, אולם לדעת הרמ"א צסעי' צ והרא"ש וסיעתו דאם לא שלחו ללוות לא משתעבד השותף למלוה, אי"כ צניד"ד הרי לא שלחה אותו ללוות ולא התחייבה מדין ערב עבור הצעל. וצלא"ה הרצה חולקים על הצ"ש.

ד. כשלא ידוע שהצעל פרע לה את חובותיו כלפיה, והצעל אינו כאן לטעון טענה כזו, נראה דאין חוששין לזה, והראיה שאם כן חוששין, צכל קרקע שמוחד לכתובתה ומכרה הצעל דהדין דמוציאין מהלוקח, מדוע מוציאין שהלוקח יטען דלמא לררי אתפסא, ולא יועיל מה שהצעל יודה שלא התפייס כיון שחב לאחריני.

ה. צשו"ת שבות יעקב ח"א סי' קנה שהציא הפת"ש סי' עז, הציא מתשובת הרא"ש שכשאשה חותמת על שטר סימן שהחוב שלה, זה רק כשאין דרך לכתוב, אצל צזמנינו שהדרך לכתוב את האשה בחוזה כי מופיעה צנסח הטאצו אי"כ אין ראה שהחוב שלה.

מדדכי אהרן הייזלר.